

Azərbaycanı müstəqillik epoxasına hazırlamış tarixi intibah

İradə Hüseynova,

Bakı Dövlət Universitetinin kafedra müdiri, professor,
Əməkdar müəllim

(əvvəli qəzetimizin 14 iyul 2022-ci il tarixli sayında)

XX əsrin son 30 ili və XXI əsrin başlanğıcında Azərbaycana rəhbərlik bilavasitə dünya şöhrətli dövlət və siyasət xadimi, çoxəsrlik ictimai-siyasi tariximizdə ilk dəfə ümummilli lider statusu qazanmış Heydər Əlirza oğlu Əliyevin adı ilə bağlıdır. Ulu öndər kiçik fasilələrlə XX əsrin son qərinasında Azərbaycan Sovet Sosialist Respublikasına rəhbərlik etmiş, 1993-cü ildən isə 10 il müddətində müstəqil Azərbaycan Respublika-sının dövlət başçısı – Prezidenti olmuşdur.

Bütün şüurlu həyatını xalqının və vətəninə sivil inkişafına, dünya səviyyəsində tərəqqisinə həsr etmiş ümummilli lider Heydər Əliyevin 1969-cu ildə hakimiyyətə gəlməsi ilə respublikada kənd təsərrüfatının inkişafının torpaq-iqlim, suvarma şəraitinə və i.a. uyğun planlaşdırılması, elmi-texniki tərəqqinin tətbiqinə əsaslanması, idarəçilikdə yeni mütərəqqi metod və üsullardan istifadə edilməsi məhsuldarlığın coşğun inkişaf etdirilməsinə də səbəb olmuşdu.

Heydər Əliyev tərəfindən kənd təsərrüfatı istehsalında ixtisaslaşma, təmərküzləşmə, zonalaşdırma və rayonlaşdırma, intensivləşdirmə me-todlarının tətbiqi müvəffəqiyyətlərin əsas bünövrəsi olmuşdu. Eyni zamanda, əkinçilikdə yeni məhsuldar və perspektivli sortlardan istifadə edilməyə başlanmışdı. Heydər Əliyev kənd təsərrüfatında geriliyin aradan qaldırılmasında və onun inkişafını təmin etməkdə düzgün istiqamət, uzunmüddətli perspektiv strategiya və taktika müəyyən etmişdi.

O illərdə Azərbaycanda heyvan-darlığın inkişafı da geri qalırdı. Bunu onunla əsaslandırmağa çalışırdılar ki, guya, respublikanın spesifik şəraiti ilə əlaqədar olaraq, heyvan-darlıq sahəsində son illərdə geriliyi aradan qaldırmaq qeyri-mümkündür. Heydər Əliyev bu fikrin əsassız olduğunu təcrübədə sübut etdi. Onun təşəbbüsü və rəhbərliyi ilə respublikada heyvandarlığı inkişaf etdirmək üçün konkret tədbirlər müəyyən edilmişdi.

Azərbaycan KP MK-nın 1970-ci il dekabr plenumunda heyvandarlığın vəziyyəti ətraflı müzakirə edilmişdi. Heydər Əliyevin məruzəsində respublikada heyvandarlığın inkişaf etdirilməsi üçün bütün imkanların olduğu əsaslandırılmışdı. 1970-ci ildə Azərbaycan heyvandarları da sözlərinə əməl etmişdilər. Onlar 1970-ci il noyabrın 1-dək ət, süd və yun tədarükünə dair, dekabrın 16-dək isə yumurta tədarükünə dair illik planları yerinə yetirdilər.

Azərbaycan KP MK-nın və Azərbaycan SSR Nazirlər Sovetinin hazırladığı tədbirlər planı haqqında Heydər Əliyevin Sov.İKP Mərkəzi Komitəsinə 1974-cü il fevralın 15-də göndərdiyi məlumatda kənd təsərrüfatı istehsalının intensivləşdirilməsini ixtisaslaşma və təmərküzləşmə, sənaye əsasına keçilməsi yolu ilə daha da möhkəmləndirilməsini zəruri hesab edirdi.

Kənd təsərrüfatının daha səmərəli inkişafı üçün ilk növbədə istifadə edilən və suvarılan torpaqların yenidən istismara verilməsi, eyni zamanda xam torpaqlar və meliorasiya edilməsi lazım olan az məhsuldar torpaqlar hesabına əkinçilik sahəsinin genişləndirilməsi nəzərdə tutulurdu. Bir sıra kənd təsərrüfatı məhsulları istehsalının daha da təmərküzləşməsi və istehsalın ixtisaslaşdırılması müəyyən edilirdi. Respublikanın ayrı-ayrı zonaları və rayonlarında heyvandarlığın müəyyən sahələrinin daha da ixtisaslaşdırılması, onun məhsuldarlığının yüksəldilməsi nəzərdə tutulurdu.

Sov.İKP MK və SSRİ Nazirlər Sovetinin 9 iyun 1975-ci il tarixli “Azərbaycan SSR-də kənd təsərrüfatı istehsalının daha da intensivləşdirilməsi üzrə tədbirlər haqqında” qərarı əsasında 29 aprel 1976-cı ildə Azərbaycan KP Mərkəzi Komitəsi və respublika Nazirlər Soveti 1976-1980-ci illərdə respublikada dövlət və təsərrüfatlararası heyvandarlıq kompleksləri və quşçuluq fabriklərinin tikilməsi haqqında xüsusi qərar qəbul etmişdi. Qərarda cari onuncu beşillikdə 38 südçülük kompleksi, buzov yetişdirmək üçün təsərrüfatlararası 19 kompleks, iribuynuzlu heyvanların yemləndirilməsi üçün 53 təsərrüfatlararası açıq meydan, 20 qoyunçuluq kompleksi və 21 quşçuluq fabriki tikilməsi nəzərdə tutulurdu.

Qərarın yerinə yetirilməsi nəticəsində 10-cu beşilliyin iki ilində 5 südçülük kompleksi, 9 min buzov yetişdirmək üçün təsərrüfatlararası 3 kompleks, 26 min iribuynuzlu heyvanın yemlənməsi üçün 13 təsərrüfatlararası meydan, 2 qoyunçuluq kompleksi, 6 quşçuluq fabriki tikilmişdi. Bütün bunlar 1976–1980-ci illərdə heyvandarlığın inkişafını təmin edən əsas bazanın yaradılması idi ki, bu, ölkədə heyvandarlıq məhsullarının artırılmasını təmin etmişdi.

Azərbaycanda həyatın bütün sahələrində baş verən müsbət dəyişikliklər yeni, daha yüksək inkişaf üçün geniş perspektivlər açırdı. Bakı metropoliteninin yeni stansiyası – “Ulduz” işə düşdü. 30 ayda görüləsi iş cəmi 4 ayda yerinə yetirilərək Kürün suyu Bakıya axıdıldı. Neft sənayesi sahəsində “Bahar” adlı təzə neft yatağı açıldı. Azərbaycan neftçiləri tərəfindən 1971-ci il martın 28-də Azərbaycanın bütün neftçixarma tarixi dövründə milyardncı ton “qara qızıl” çıxarıldı. Bu münasibətlə Bakıda təntənəli yığıncaq keçirildi.

Azərbaycan Respublikasının doqquzuncu beşillikdə inkişaf planı Heydər Əliyevin ideyaları, fikirləri, proqnozları əsasında tərtib edil-mişdi. Bilavasitə Heydər Əliyevin uzaqgörənliyini əks etdirən bu beşillik planın əsas istiqamətləri aşağıdakı vəzifələrdə öz əksini tapmışdı. Həmin beşillikdə res-publikada sənaye sahəsində əsas vəzifə əvvəlki beşilliyə nisbətən inkişaf sürətinin artırılması idi. Belə ki, yeni beşillikdə sənaye məhsulu istehsalının həcmi 1966-1970-ci illərdəki 37 faiz əvəzinə, 43-46 faiz artırmaq nəzərdə tutulmuşdu. İstehsal vasitələri istehsalı 42–45 faiz, istehlak malları istehsalı isə 45–48 faiz artırılmalı idi.

Heydər Əliyev respublikamıza rəhbər seçildikdən sonra Azərbaycan iqtisadiyyatının əsasını təşkil edən neft sənayesinin inkişaf etdirilməsinə xüsusi fikir verirdi. Bu vaxta qədər Xəzər dənizinin 40 metr dərinliyinə qədər sahələrdə, demək olar ki, bütün neft-qaz yataqları kəşf edil-mişdi və istismar edilirdi. Dərinlik 40 metrədən artıq olan sahələrdə qazma işləri aparmaq üçün imkanlar yox idi, maliyyə və texnika çatışmırdı. Belə vəziyyətlə əlaqədar olaraq neft və qaz hasilatı aşağı düşürdü. Bu vəziyyət Heydər Əliyevi çox narahat edirdi. O, vəziyyəti dərinləndirən araşdırır və tədbirlər görürdü. Dənizin 200 metrədək dərinliyində qazma işləri aparılması zərurəti qarşıya çıxırdı.

Lakin onun həyata keçirilməsi üçün ciddi iş aparmaq, bu dərinlikdə işləməyə imkan verən qazma qurğuları inşa etmək lazım idi. O vaxt həm Sovet İttifaqında, həm də Azərbaycanda belə qurğuların layihələndirilməsinə, eləcə də, inşa edilməsinə o qədər də fikir verilmirdi. Lakin bu Azərbaycan üçün lazım idi. Azərbaycan KP MK-nın birinci katibi Heydər Əliyev bu təşəbbüsü irəli sürdü, onun həyata keçirilməsinə nail oldu. 12 il ərzində Azərbaycana əvvəlcə dənizin 70 metr dərinliyində, sonra isə 200 metrədək dərinliyində işləyən 12 qurğu gətirildi.

Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyev müstəqillik illərində ötən əsrin 70-ci illərində gördüyü işləri xatırlayaraq deyirdi: “1969-cu ildə Azərbaycana başçılıq etdi-yim zamandan– 70–80-ci illərdə Azərbaycanın neft sənayesinin inkişaf etdirilməsi üçün çox böyük işlər görmüş və böyük xidmətlər göstərmişdim. Əgər o illərdə biz Xəzərin dərinliklərində olan neft və qaz yataqlarından istifadə edilməsi üçün lazımı maddi-texniki baza ya-ratmasaydıq və bu işləri aparmasay-dıq, şübhəsiz ki, indiki nailiyyətləri əldə edə bilməzdik”.

Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə 1970–80-ci illərdə Azərbaycana “Şelf-2”, “Şelf-3”, “Şelf-4”, “Şelf-5” qazma qurğuları gətirildi. Bu qurğular vasitəsilə sonralar “Dədə Qorqud” və “İstiqlal” qurğuları düzəldildi. Qurğuların işini təşkil etmək üçün “Süleyman Vəzirov”, “İsrafil Hüseynov” kimi boruçəkən gəmilər, 2 min 500 ton yük qaldıra bilən “Azərbaycan” kran gəmisi, ge-ofiziki kəşfiyyat işləri aparan gəmilər, başqa texniki gəmilər gətirildi. Ümumiyyətlə, o illərdə Xəzərdə 400-dən çox gəmi fəaliyyət göstərirdi. Açılan neft yataqlarında platformalar tikmək üçün Bakıda Dərin Dəniz Özülləri zavodu tikildi. Bu, Sovet İttifaqından alınan vəsait hesabına tikilmişdi.

Azərbaycan neft sənayesinin inkişaf etdirilməsinə hələ ötən əsrin 70–80-ci illərində Heydər Əliyevin belə böyük diqqət və qayğısı olmasaydı, o dövrdə maddi-tex-niki baza yaradılmasaydı, indiki dövrdə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyev tərəfindən işlənmiş nəhəng neft strategiyası da ola bilməzdi. İndiki “Günəşli” yatağında fəaliyyət göstərən 12 platforma, 150 istismar quyusu məhz Dərin Dəniz Özülləri Zavodu-nun hesabına meydana gəlmişdi. “Azəri”, “Çıraq”, “Kəpəz” yataqları da “Günəşli” yatağının kəşfindən sonra meydana gəlmişdir.

Azərbaycanın sosial-iqtisadi və mədəni inkişafı 1971–1975-ci illərdə yeni vüsət aldı. Heydər Əliyevin məqsədyönlü, böyük təşkilatçılıq və səfərbəredici fəaliyyəti, kadr-ların seçilib-yerləşdirilməsində tələbkarlığı sayəsində doqquzuncu beşillik plan respublikamızda vaxtın-dan əvvəl yerinə yetirildi. Ölkədə ilk dəfə olaraq Azərbaycan SSR 1975-ci il sentyabrın 10-da ümumi sənaye istehsalı üzrə doqquzuncu beşillik planı yerinə yetirmişdi.

500-ə qədər sənaye müəssisəsi, yaxud ümumi sənaye müəssisələrinin dördü üçü vax-tından əvvəl beşillik planı yerinə yetirmişdi. Beş ildə respublikamızda sənaye istehsalı 50 faiz artmış-dı, halbuki beşillik plan haqqında direktivlərdə 43–46 faiz nəzərdə tutulmuşdu. Əmək məhsuldarlığı nəzərdə tutulan 31,1 faiz əvəzinə, 34 faiz artmışdı. Sənayenin strukturu-runda keyfiyyət dəyişikliyi baş ver-mişdi. Yeni sahələr – elektrik maşın-qayıрма radio sənayesi, yüngül və yeyinti sənayesi üçün maşınqayıрма və i.a yeni sahələr yaradılmışdı.

Neft-maşınqayıрма müəssisələrinin məhsulu doqqu-zuncu beşillikdə Sovet İttifaqında buraxılan bütün neft-mədən avadan-lığının üçdə bir hissəsindən çoxu-nu təşkil edirdi, o cümlədən, neft çıxarılması üçün texnikanın 70 faizi Azərbaycanın payına düşürdü. Neft emalı sənayesi beşillik planı vax-tından əvvəl

yerinə yetirmişdi. Eyni zamanda neftin ikinci emalı üçün üç nəhəng qurğu istifadəyə verilmiş-di, neftin emalı üzrə iri dəzgahlar qurulmuşdu. Neft-kimya sənayesi səkkizinci beşilliyə nisbətən 7 dəfədən çox məhsul vermişdi.

Kənd təsərrüfatının geridə qalması aradan qaldırıldı. 1975-ci ildə ümumi kənd təsərrüfatı məhsulu 1969-cu ilə nisbətən 57 faiz artmış oldu. Pambıqçılıq yüksək gəlirli sahə oldu. Üzümçülük perspektivli və rentabelli sahəyə çevrilməyə başla-dı. Bu beşillikdə 80 min hektar yeni üzümlüklər salındı.

1971–1975-ci illərdə 55 yeni iri sənaye müəssisəsi və işləyən müəssisələrdə 32 yeni sex və istehsal sahəsi işə salınmışdı. 1975-ci il dekabrın 25-də Bakı Məişət Kondisionerləri zavodu işə salındı. Bu nəhəng sənaye komplek-si idi. Bu zavodun Bakıda tikilməsi şəxsən Heydər Əliyevin xidməti idi. Onun sayəsində zavodun layihəsi SSRİ-nin başqa regionundan götürülüb Bakıya gətirildi və qısa müddətdə - iki ilə tikilib istifadəyə verildi. Bu Sovet İttifaqında bu tipli dördüncü sənaye kompleksi hesab olunurdu.

Ümumiyyətlə, doqquzuncu beşillik Azərbaycan iqtisadiyyatının inkişafında dönüş mərhələsi oldu. Ulu öndər sonralar bu barədə belə demişdi: “Biz nəinki uzun illərlə geridə qalmağa son qoyduq, eyni zamanda xalq təsərrüfatının inkişafında elə bir yüksək sürətə nail olduq ki, respublikanın tarixində hələ belə şey görünməmişdi”. Doqquzun-cu beşilliyin hər ilində Azərbaycan SSR ümumittifaq sosializm yarışının qalibi olmuşdu. Azərbaycan hər il Keçici Qırmızı Bayraqla təltif edilirdi. Heydər Əliyevin böyük təşkilatçılığı və rəhbərliyi altında, 1971-1975-ci illərdə xalq təsərrüfatının bütün sahələrində əməyin səmərəli təşkili, 1976-1980-ci illərdə planların vaxtından əvvəl yerinə yetirilməsi üçün möhkəm baza yaradılmışdı.

Bu illərdə, hər şeydən əvvəl, ilk illərdə ölkəmizdə iqtisadiyyatın uzun illər geridə qalmasına son qoyulmuşdu, sənaye və kənd təsərrüfatı məhsullarının ardıcıl artırılması təmin edilmişdi, xalq təsərrüfatının bütün sahələrində məhsulun keyfiyyəti xeyli yüksəldilmişdi. On ildə əhalinin hər nəfərinə düşən milli gəlir 1,7 dəfə artmışdı. 1970–1979-cu illərdə sənaye istehsalı 2,2 dəfə, kənd təsərrüfatının ümumi məhsulu 2,1 dəfə artmışdı. Onuncu beşillikdə əvvəlki illərdəki müvəffəqiyyətlərə əsaslanaraq iqtisadiyyatın illik yüksək inkişaf sürəti təmin edilmişdi. Onuncu beşilliyin dörd ilində milli gəlir planda nəzərdə tutulmuş 22 faiz əvəzinə, 32,5 faiz artmışdı.

Sənaye istehsalı hər il orta hesabla 8,1 faiz artmışdı. Ümumi sənaye məhsulu üzrə beşillik plan vaxtından 9 ay əvvəl yerinə yetiril-mişdi. 1980-ci ilin sonuna kimi tap-sırıqdan əlavə, 1,5 milyard manatlıq məhsul istehsal edilməli idi. Sənaye istehsalının artım sürəti beşillik plan-da nəzərdə tutulan 39 faizə qarşı 47 faiz təşkil edirdi.

Azərbaycanın rəhbəri Heydər Əliyev bu inkişaf sürətinin səbəbini iqtisadiyyatın inkişafında intensiv amillərin gücləndirilməsində görür-dü. O, iqtisadi göstəricilərin təhlili nəticəsini nəzərdən keçirərək qeyd edirdi ki, “Müəssisələrdə istehsalın təşkili və texnologiyasının yaxşılaşdırılması, onun avtomatlaşdırılması və mexanikləşdirilməsi sahəsində aparılan böyük işlərin nəticəsində sənayedə dörd il ərzində əmək məhsuldarlığı 21,5 faiz artmışdı, beş il ərzində isə artım 28 faiz təşkil edir-di ki, bu da nəzərdə tutulan plandan yüksək idi”.

1971-1975-ci illərdə respub-likamızda 198 elmlər doktoru və 1781 elmlər namizədi hazır-lanmışdı. Elmi-tədqiqat institut-ları, ali məktəblər, elm və tədris müəssisələri yüksəkixtisaslı kadrlarla təmin edilmişdi. Respublikada yeni ali məktəblər - Xarici Dillər İnstitu-tu, İnşaat Mühəndisləri İnstitutu, Naxçıvan Pedaqoji İnstitutu açılmış, Dağlıq Qarabağda Pedaqoji İnstitut yaradılmışdı.

Şəxsən Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə SSRİ-nin Moskva, Leninqrad, Kiyev və başqa ali məktəblərində oxumağa göndərilən tələbələrin sayı hər il artmışdı. Bu faktı qeyd etmək kifayətdir ki, təkcə 1978-ci ildə Sovetlər İttifaqının 151 ali məktəbində Azərbaycandan üç mindən çox tələbə oxuyurdu. Doq-quzuncu beşillikdə Azərbaycanın ali məktəblərində 80 min nəfərdən çox ali təhsilli, 95 mindən çox orta ixtisas təhsilli mütəxəssis hazırlanmışdı. Azərbaycan Dövlət Universiteti, Azərbaycan Dövlət Pedaqoji İnstitu-tu, Azərbaycan Dövlət Konservato-riyası Qırmızı Əmək Bayrağı Ordeni ilə təltif edilmişdi.

Azərbaycan SSR-nin xalq təsərrüfatının bütün sahələrində tarixdə görünməmiş inkişafı Heydər Əliyevin rəhbərliyinin nəticəsi idi. Heç də təsadüfi deyildir ki, Azərbaycan Kommunist Partiyasının XXIX qurultayında (28–30 yanvar 1976-cı il) çıxış edənlərin hamısı böyük minnətdarlıqla qeyd edirdilər ki, bütün bu yüksəlişi respubli-kamız Heydər Əliyevin rəhbərliyi nəticəsində qazanmışdır. Onlar iftixarla qeyd edirdilər ki, Heydər Əliyev respublikanın kompleks inkişafı proqramının hazırlanması və həyata keçirilməsində özünün böyük şəxsi töhfəsini verir.

Sözü ilə əməli vəhdət təşkil edən, Azərbaycanda siyasi rəhbərliyə gələn Heydər Əliyev respublikamızın yeni inkişaf strategiya-sının hazırlayıb həyata keçirilməsini təşkil etdi.

1970–1985-ci illər Azərbaycan tarixinin ən parlaq səhifələrini təşkil edir. Bu dövrdə Heydər Əliyevin rəhbərliyi ilə hazırlanan komp-leks inkişaf planlarının həyata keçirilməsi respublikamızın tarixində misli görünməmiş dəyişikliklər, yüksəlişlə nəticələnmişdir. Baş verən dəyişikliklərin miqyasına, iqtisadi və

sosial sahələrdə aparılan dərin struktur islahatlarının xarakterinə, xalqın maddi rifah halının keyfiyyətcə yeni mərhələyə keçirilməsinə görə doqquzuncu, onuncu və on birin-ci beşilliklər Azərbaycanın yeni tarixində ən mühüm yerləri tutur. Bu faktı qeyd etmək kifayətdir ki, doqquzuncu və onuncu beşilliklər ərzində 1945-ci ildən 1970-ci ilə qədər dövrdəkinə nisbətən daha çox məhsul istehsal edilmişdi.

Müharibədən sonrakı dövrdə ilk dəfə olaraq, doqquzuncu və onuncu beşilliklər üçün xalq təsərrüfatının inkişaf planları vaxtından əvvəl yerinə yetirilmişdi. Bunun nəticəsində əvvəllər bütün əsas göstəricilər üzrə ümumittifaq göstəricilərindən geri qalan Azərbaycan tezliklə keçmiş ittifaqın ən inkişaf etmiş respublikalarından birinə çevrildi. 1969–1982-ci illər ərzində respub-likada milli gəlirin ümumi həcmi 2,5 dəfə, sənaye istehsalı, həmçinin əmək məhsuldarlığı 2 dəfə artmışdı. 14 ildə istehsal olunmuş sənaye məhsulları öz həcminə görə, əvvəlki 50 ildəkinə bərabər idi. Kənd təsərrüfatında əmək məhsuldarlığı 1,8 dəfə artmışdı. İstehsal olunan məhsulun ümumi həcmi 2,7 dəfə, xalq istehlakı mallarının istehsalı isə 3 dəfə artmışdır. İqtisadiyyatda köklü struktur və keyfiyyət dəyişiklikləri baş vermişdi, tərəqqinin və yüksəlişin təməli qoyulmuşdu.

1969–1982-ci illərdə respub-likamızın sənayesi nəinki keçmiş ittifaqın bütün respublikaların, hətta bir sıra inkişaf etmiş xarici ölkələrə nisbətən də daha yüksək sürətlə inkişaf edirdi. Sənayenin orta illik artımı 7,9 faizə yüksəlmişdi. Təkcə 1982-ci ilin iki günü ərzində bütünlükdə 1920-ci ildə buraxılan məhsulun həcmi qədər məhsul buraxılırdı. Sənaye müəssisələrinin, yaşayış binalarının, mədəni-məişət obyektlərinin tikilib istifadəyə verilməsi sosial-iqtisadi tərəqqinin yüksək mərhələsinə çatmışdı. 1970-1985-ci illərdə Azərbaycanda 213 yeni iri sənaye müəssisəsi istismara verilmişdi. Elektron maşınqayırma-sı, radiosənaye, yüngül və yeyinti sənayesi üçün maşın və avadanlıqlar və i.a mütərəqqi sənaye sahələri həmin dövrdə yaranmışdı.

Əgər XIX əsrdən 1969-cu ilədək (yəni təxminən 100 il ərzində) Azərbaycanda 735 böyük sənaye obyekti tikilmişdisə, Heydər Əliyevin rəhbərlik etdiyi dövrdə (yəni cəmi 14 ildə) onların sayı 1048-ə çatdırılmışdı. Respublikamızın əsas istehsal sahəsi olan neft sənayesi, enerji-ka, qara metallurgiya, kimya və neft kimyası sənayesi inkişaf etdikcə respublikamız keçmiş SSRİ-nin ən qabaqcıl respublikalarından birinə çevrilirdi. 1982-ci ildə kimya və neft-kimya sənayesinin, maşınqayırma və metal emalının, yüngül və yeyinti məhsulları sənayesinin xüsusi çəkisi sənayenin strukturunda 1913-cü ildəki 14,8 faizə qarşı 75,6 faiz təşkil edirdi.

Diqqət mərkəzində olan məsələlərdən biri də yeni yolların tikintisi idi. 1969-1982-ci illərdə tikilib istifadəyə verilən asfalt yolların uzunluğu 20,4 min kilometrə çatırdı, halbuki 1969-cu ilədək həmin rəqəm 12,7 min kilometr təşkil edirdi. Bütün əsrlər boyu qədim əkinçilik diyarı kimi tanınmış Azərbaycan Heydər Əliyevin rəhbərliyi dövründə nəhəng aqrar-sənaye respublikalarından birinə çevrilmişdi, meliorasiya və irriqasiya sahəsində mühüm tədbirlər həyata keçirilir, aqrotexniki qaydalar sürətlə təkmilləşir, taxılın, pambığın, tərəvəzin, üzümün, çay yarpağının və başqa kənd təsərrüfatı məhsullarının artımı ildən-ilə nəzərə çarpacaq dərəcədə yüksəlirdi.

Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə 70-80-ci illərdə ucqar rayon mərkəzlərində, müxtəlif bölgələrdə respublika əhəmiyyətli obyektlər tikilir, iş yerləri açılırdı. Bunun nəticəsində respublikada ən kəskin problemlərdən biri olan əmək qabiliyyətli əhalinin ictimai əməyə cəlb olunması, əmək ehtiyatlarından səmərəli istifadə edilməsi təmin edilirdi.

1970–1985-ci illərdə Azərbaycanın paytaxtı Bakı şəhərinin inkişaf etdirilməsi və abadlaşdırılması nəticəsində onun görkəmi dəyişmişdi. Yeni binalar, mədəniyyət obyektləri tikilmiş, 14 ildə yaşayış evlərinin tikintisi geniş həcmdə həyata keçirilmişdi. Bu illərdə tikilən yaşayış binalar bütün Bakı şəhərinin yaşayış fonduna bərabər tutula bilərdi.

Respublika rəhbərinin xüsusi diqqət yetirdiyi məsələlərdən biri də əhalinin mənzil şəraitinin yaxşılaşdırılması idi. 14 ildə respublika əhalisinə 376,1 min yeni tikilmiş mənzil verilmişdi. Bu Azərbaycanın hər üç sakinindən birinin məhz həmin dövrdə təzə mənzillə təmin edilməsinə imkan yaratmışdı.

Azərbaycan sənayesinin inkişafında elmi-texniki tərəqqinin nailiyyətləri geniş tətbiq olunaraq 1971–1985-ci illərdə 581 adda yeni tipli maşın, avadanlıq, aparat və cihaz nümunələri yaradılmışdı. 1050 adda mühüm sənaye məhsulunun 2 min 519 mexanikləşdirilmiş axın xətti, 73 elmi-istehsalat və istehsalat birlikləri yaradılmışdı ki, bunların da tərkibində 264 iri müəssisə vardı .

Müstəqil Azərbaycanın Prezidenti olduğu dövrdə bu intibahı xatırladan ulu öndər Heydər Əliyev bildirmiş-di ki, Azərbaycan 1970–1985-ci illərdə neft məhsulları, neft avadanlığı, polad borular, əlvan metallar, sintetik kauçuk, elektrik mühərrikləri, məişət kondisionerləri, mineral gübrələr, çini-saxsı, xalça və xalça-çılıq məmulatı və i.a istehsalı üzrə Sovetlər İttifaqında aparıcı yerlərdən birini tuturdu. Ölkəmizdə buraxılan 350 adda məhsul dünyanın 65 ölkəsinə ixrac olunurdu.

Bütün bunlarla yanaşı, o illərdə elm, təhsil, maarif, ictimai-mədəni sahələrdə də keyfiyyətli dəyişikliklər baş vermişdi. 1970–1980-ci illərin əvvəllərində ali təhsil sahəsində yaranan fundamental maddi-texniki baza, mütərəqqi ənənələr müasir ali təhsilimizin möhkəm bünövrəsini təşkil edir. 1970-ci ildə ali təhsilli ixtisaslı kadrların sayı respublika-kada iki dəfə artmışdı. O dövrdə yüksəkixtisaslı kadrların böyük bir hissəsini ali təhsilli kadrlar təşkil edirdilər. Məsələn, 1978-ci ildə onlar ümumi sayın 46 faizini təşkil edirdilər (104 min nəfər).

1969–1982-ci illərdə 15 mindən çox azərbaycanlı tələbə SSRİ-nin qabaqcıl ali məktəblərində təhsil almağa göndərilmişdi. Bütün bunlar respublika rəhbərinin Azərbaycan gəncliyinə göstərdiyi böyük qay-ğının təzahürü idi. Onu da qeyd etməliyəm ki, müasir dövrdə, müstəqillik şəraitində Azərbaycanın yüksəkixtisaslı mütəxəssislər sarıdan çətinlik çəkməməsi məhz o illərdə təhsil, elm sahəsində aparılan səmərəli fəaliyyətin nəticəsidir. Bunlar Azərbaycanın gələcək inkişafı üçün güclü kadr potensialının formalaşmasına böyük təsir göstərmişdir.

Həqiqətən, 1970–1985-ci illər Azərbaycanın quruculuq tarixinin ən məhsuldar, işıqlı səhifələri olmuşdur. Həmin vaxtda yaxın və uzaq gələcəyə yönələn, müstəqilliyə yol açan, mütərəqqi ənənələrə söykənən inkişaf strategiyası müəyyənləşdirilmiş və uğurla həyata keçirilmişdir.

Bu məsələdən sonralar iftixarla söz açan Heydər Əliyev göstərmişdi: “Azərbaycanın Sovet dövründə inkişafının ən bariz nəticəsi odur ki, həmin dövrdə yaranmış iqtisadi, elmi-texniki və mədəni potensial respublikamızın tam müstəqil dövlət kimi fəaliyyət göstərməsi üçün möhkəm zəmin yaratmışdır”.

Aparılan böyük və nəhəng dəyişikliklər, tutumuna və həcminə görə, iqtisadi və sosial sahələrdə tətbiq olunan islahatlar Azərbaycan xalqının maddi rifah halının keyfiyyətcə yeni mərhələyə çatmasına böyük töhfə vermişdi. Hələ o zaman SSRİ hökuməti Azərbaycanla bağlı beş xüsusi qərar qəbul etmişdi. Həmin qərarların həyata keçirilməsi ilə respublikamızın bir çox sahələrində hərtərəfli yüksəliş, ardıcıl inkişaf dövrü başlamışdı.

Heydər Əliyevin müdrik siyasəti nəticəsində 14 il ərzində respublika-da yaranmış güclü sosial, iqtisadi və intellektual potensial Azərbaycanın müstəqilliyi üçün mühüm zəmin yaratmışdı. Qətiyyətlə deyə bilərik ki, müstəqilliyə gələn yolumuzu işıqlandıran, hələ o zaman gələcəyə baxan, həyatın sərt, çətin sınaqlarına sinə gərən, ən çətin şəraitdən ən düzgün çıxış yolu tapan, daim xalqı ilə yaşayan, qəlbində Vətən sevgisi, milli ruh gəzdirən qüdrətli və bütöv şəxsiyyət Heydər Əliyev olmuşdur!

Müasir Azərbaycan dövlətinin inkişafı məhz həmin illərdə yaradılmış bünövrə üzərində qurulub və bu gün də uğurla davam edir.

Heydər Əliyev 1970–1985-ci illərdə Azərbaycanda yaradılan maddi-texniki bazanı, möhkəm iqtisadiyyatı müstəqil Azərbaycan Respublikasının gələcək quruculuq işləri üçün təməl, bünövrə hesab edir və yüksək qiymətləndirirdi: “Bu gün tam əminliklə söyləmək olar ki, Azərbaycanın dövlət suverenliyi və iqtisadi müstəqilliyi, sistemli şəkildə artan xarici iqtisadi əlaqələri, dünya iqtisadiyyatına get-gedə daha da dərinlən inteqrasiya olunması hələ 1970–1985-ci illərdə təməli qoyulmuş xalq təsərrüfatı potensialına əsaslanır”.

Heydər Əliyev bütün fəaliyyəti dövründə həmişə Azərbaycan xalqının dilinin, mənliliyinin, milli şüurunun, milli mentalitetinin qorunması və inkişaf etdirilməsi keşiyində durmuş və bu sahədə çalışanların əməyinə yüksək qiymət vermişdi. Bu xidmətləri ilə Heydər Əliyev özü həmişə nümunə olmuşdur. Azərbaycan dilinin inkişaf etdirilməsində, qiymətləndirilməsində Heydər Əliyevin əvəzsiz xidmətləri vardır.

1969–1982-ci illərdə Azərbaycanın inkişaf tarixinin dinamikası belə bir fikri təsdiq edir ki, Heydər Əliyevin 1969-cu ildə hakimiyyətə gəlişindən sonrakı dövr, əslində, respublikamızın müstəqil dövlət quruculuğuna aparan yol olmuşdur. Heydər Əliyevin böyük əməyinin nəticəsində həyata keçirilən dəyişikliklərin həcminə, ictimai-iqtisadi islahatların səciyyəsinə görə 70–80-ci illər Azərbaycanın tarixində ən parlaq səhifələr təşkil etmişdir. 70-ci illərdən başlanan iqtisadi inkişaf, milli-mədəni dirçəliş, milli özünüdərk duyğularını, milli ruhun yüksəlişi xalqımızın illərdən bəri qəlbində yaşatdığı milli dövlətçilik ideyasının milli-azadlıq mübarizəsində əsas hərəkətverici qüvvəyə çevrilməsində mühüm zəmin oldu.

Ötən əsrin 80-ci illərinin sonu – 90-cı illərinin əvvəlində müstəqillik uğrunda mübarizənin yüksəlişi Heydər Əliyevin rəhbərliyinin birinci mərhələsində əldə edilmiş iqtisadi canlanma və milli mübarizlik ruhunun təşəkkülü nəticəsində mümkün olmuşdu. 1969–1982-ci illərdə Heydər Əliyevin Azərbaycana rəhbərliyi onun SSRİ miqyasında xüsusi seçilən görkəmli siyasi xadim, rəhbər və dövlət başçısı olduğunu göstərmiş, onu sovet superdövlətinin ali rəhbərliyinə yüksəltdiyi, eyni zamanda, beynəlxalq aləmdə dünya miqyaslı siyasət və dövlət xadimi kimi məşhurlaşdırmışdı.